

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ШВЕЙЦАРСЬКИХ ЦЕНТРАХ ЗАХИСТУ

PSYCHOLINGUISTIC ANALYSIS OF COMMUNICATIVE BEHAVIOUR OF UKRAINIAN DISPLACED PERSONS IN SWISS PROTECTION CENTRES

У статті проведено аналіз психологічних і психолінгвістичних стратегій комунікативної поведінки українських громадян, які були вимушені залишити країну внаслідок повномасштабної війни та нині перебувають у швейцарських центрах захисту. У межах психологічної парадигми виявлено, як мовна активність відображає психічні процеси, емоційні стани й адаптаційні механізми особистості. Особливу увагу в дослідженні приділено проявам розладів адаптації, теорії мовленнєвих актів, інтонаційним і невербальним маркерам, а також код-мишуингу як потенційній реакції на когнітивне перевантаження в умовах стресу. У фокусі аналізу – основні психологічні стратегії виживання, які описані українськими та зарубіжними дослідниками: стресово-адаптаційна, інтерсуб'єктивна, емоційно-регуляторна, ресурсно орієнтована та підструктура ресурсно-конгруентного копію. Ці підходи дозволяють глибше зрозуміти механізми подолання травматичного досвіду та формування психологічної стійкості в умовах вимушеного переселення. У сучасних психолінгвістичних дослідженнях теорія мовленнєвих актів є ключовим інструментом аналізу. На її основі синтагми класифікуються за психологічними ознаками на п'ять типів: константи, промісиви і менасиви, перформативи, директиви та квестиви. Такий підхід дозволяє глибше інтерпретувати мовленнєву поведінку в контексті комунікативної взаємодії. Формулювання висловлювань, інтонація та мовне перемикавання розглядаються як інструменти «тестування» соціальних меж нового середовища. У дослідженні використано метод психологічної герменевтики для аналізу мовленнєвих актів у діадах «адміністрація – житель», що дозволяє виявити адаптивні поведінкові патерни та стратегії, спрямовані на емоційну регуляцію, пошук підтримки та збереження суб'єктності в умовах соціальної невизначеності.

Ключові слова: психолінгвістика, синтагма, переміщені особи, притулок, теорія мовленнєвих актів, герменевтика, адаптивні стратегії, швейцарська мова.

The article analyses the psychological and psycholinguistic strategies of communicative behavior among Ukrainian citizens who were forced to leave the country due to the full-scale war and are currently residing in Swiss protection centers. Within the psychological paradigm, the study reveals how linguistic activity reflects mental processes, emotional states, and individual adaptation mechanisms. Special attention is given to manifestations of adjustment disorders, speech act theory, intonational and non-verbal markers, as well as code-switching as a potential response to cognitive overload under stress. The focus of the analysis is on key psychological survival strategies described by Ukrainian and international researchers: stress-adaptive, intersubjective, emotional-regulatory, resource-oriented, and the substructure of resource-congruent coping. These approaches provide deeper insight into mechanisms for overcoming traumatic experiences and developing psychological resilience in conditions of forced displacement. In contemporary psycholinguistic research, speech act theory serves as a key analytical tool. Based on this theory, syntagms are classified according to psychological characteristics into five types: constatives, commissives and menaces, performatives, directives, and questives. This approach enables a deeper interpretation of speech behavior in the context of communicative interaction. The formulation of utterances, intonation, and language switching are considered tools for "testing" the social boundaries of a new environment. The study employs the method of psychological hermeneutics to analyse speech acts within the "administration – resident" dyads, allowing for the identification of adaptive behavioral patterns and strategies aimed at emotional regulation, seeking support, and maintaining subjectivity in conditions of social uncertainty.

Key words: psycholinguistics, syntagma, displaced persons, asylum, speech act theory, hermeneutics, adaptive strategies, Swiss language.

УДК 811.161.2*23:[316.772.2-054.73:364-5 (494)]
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.76.47>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Поляшенко М.І.

к.пед.н., доцент кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Ізотова Н.В.

здобувач вищої освіти
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
фахівець із соціальних питань
Департаменту внутрішніх справ
кантону Цуг,
Швейцарська Конфедерація

Постановка проблеми. Сучасні міграційні процеси, спричинені війсьними конфліктами та соціально-економічними кризами, створюють нові виклики для міжкультурної комунікації, адаптації та психологічного виживання. Особливої уваги потребує ситуація українців, які шукають притулку у Швейцарії, якщо перебувають у центрах тимчасового розміщення. Ефектом життя в таких умовах часто є прояви розладу адаптації – тривожність, емоційна нестабільність, порушення сну, соціальна ізоляція, а також труднощі в установленні довірливих контактів.

Сьогоденний контекст вимушеної міграції потребує глибокого аналізу психолінгвістичних і психоло-

гічних механізмів адаптації, зокрема ролі мовної та невербальної поведінки у формуванні соціальних зв'язків. У діадах «адміністрація – житель» інтонаційні та паралінгвістичні сигнали відображають емоційний стан, соціальну позицію та межі прийнятності. Розмежування адаптаційних стратегій має значення для розуміння процесів подолання ізоляції, стабілізації емоційної сфери та відновлення внутрішньої психоемоційної рівноваги особистості.

Метою дослідження є виявлення ключових психолінгвістичних і психологічних стратегій виживання в контексті вимушеної міграції, зокрема на основі аналізу діад за допомогою теорії мовленнєвих актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз чинників, що впливають на психологічне здоров'я, є важливим складником наукового дискурсу в галузі психології. Дослідження *“Well-being of Ukrainians Study”* проводиться із 2023 р. на кафедрі клінічної психології та психотерапії Університету Фрібурга (Швейцарія) [32]. Команда швейцарських і українських психологів П. Вільгельм і Л. Спіцина акцентують увагу на тому, як люди справляються зі щоденними викликами, які ресурси й особистісні риси допомагають їм зберігати психологічну стійкість.

В. Хетт, аспірантка Швейцарського форуму з питань міграції та демографічних досліджень (SFM) при Університеті Невшателя, опублікувала статтю *“Towards mutual trust and understanding: establishing effective communication between Ukrainian refugees and Swiss government institutions”*, де зосереджено увагу на вивченні динаміки формування довіри між українськими біженцями та швейцарськими інституціями – як державними, так і недержавними [27]. Вона наголошує, що культурна травма та когнітивні спотворення (зокрема, катастрофізація, узагальнення, персоніфікація) впливають на сприйняття українськими тимчасовими переселенцями швейцарських інституцій, формують недовіру навіть у стабільному демократичному середовищі.

У дослідженні, проведеному А. Делорм Бенітес та Л. Завгородньою в межах діяльності Інституту перекладу й усного перекладу ZHAW (Швейцарія), переклад визначається як інструмент критичної комунікації в умовах надзвичайних ситуацій, що виконує не лише інформаційну, але й емоційну функцію [24]. Авторки акцентують увагу на тому, що ефективне застосування машинного перекладу може суттєво полегшити взаємодію між українськими біженцями та інституціями країн, що приймають, зокрема у сферах психосоціальної підтримки та медичної допомоги.

Дослідження *“Coping and Resilience Strategies among Ukraine War Refugees”* (MDPI) (автори: Л. Овієдо, Б. Серичинська, Й. Торральба, П. Рошак, Ж. Дель Анхель, О. Вишинська, І. Музичук та С. Чурпіта) опубліковано в журналі MDPI. Автори застосували якісний підхід на основі 94 напівструктурованих інтерв'ю з українськими біженцями. Вони виявили, що збереження зв'язку із близькими, а також отримання підтримки від осіб, які приймають, є ключовими копінг-стратегіями, які сприяють психологічній стійкості [29, с. 7]. Автори наголошують, що альтруїстична поведінка громади, які приймають, емоційна підтримка та супровід з боку волонтерів і місцевих мешканців мають вирішальне значення для подолання травматичного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Історичні витоки психолінгвістики тісно пов'язані з розвитком психологічної школи, яка розглядала мову не лише як засіб комунікації, а як прояв внутрішніх психічних процесів. Особливе місце в цьому контексті нале-

жить постаті Г.-Г. Гадамера, чия філософська герменевтика заклала основи для розуміння мови як середовища буття та інтерпретації [26, с. 9]. Його концепція *«злиття горизонтів»* стала ключовою для подальших психологічних підходів до аналізу мовленнєвої поведінки, зокрема в контексті міжособистісної взаємодії та культурної зумовленості розуміння.

Сучасний психологічний дискурс адаптує герменевтичну традицію, зокрема у працях Дж. Мартіна, який систематизував герменевтичні підходи у психології, зокрема й роботи В. Дільтея, М. Гайдеггера, Г. Гадамера та М. Фуко. Дж. Мартін наголошував, що особистість формується в соціокультурному контексті, а не існує як ізольоване «ядро»: *«Герменевтична психологія розглядає особистість як занурену в наперед задані соціокультурні контексти та смисли, які формують її як психологічну істоту»* [28, с. 97].

Критичні форми герменевтичної психології також закликають до аналізу дисциплінарної та професійної психології як важливих практик формування особистості в сучасних західних культурах. Більшість герменевтичних досліджень у психології зосереджені на інтерпретації розвитку, дій і досвіду особистості в соціокультурному контексті, насиченому моральними та політичними вимірами.

У контексті перебування українських переселенців у швейцарських центрах прийому [30; 31] мовлення виконує не лише комунікативну, а й психологічну функцію. Вибір мовного коду, інтонація та характер висловлювань слугують засобами емоційної регуляції, самовираження і адаптації [1, с. 28]. Через мовну поведінку особа не лише взаємодіє з новим середовищем, але й намагається зберегти внутрішню стабільність і суб'єктність у ситуації невизначеності [8, с. 142]. Існують два основні психічні процеси: ті, що породжують висловлювання, та ті, що забезпечують їх розуміння.

Під час розгляду психоемоційних стратегій адаптації можна виокремити кілька підходів, що описані українськими дослідниками І. Данилюком і О. Богучаровою. По-перше, стресово-адаптаційна стратегія [5, с. 25] розглядає адаптацію як реакцію на акультураційний стрес [2, с. 3]. Ключовими стратегіями є когнітивне переосмислення ситуації, емоційне саморегулювання, пошук соціальної та інституційної підтримки, а також формування нових соціальних зв'язків.

По-друге, інтерсуб'єктна стратегія, як підкреслює М. Наконечна, розглядає адаптацію як процес взаємодії суб'єктів у новому середовищі [13, с. 6]. Тут важливе активне включення в комунікацію, підтримка власної суб'єктності та розбудова довіри через мовні та невербальні засоби. Третій напрям – емоційно-регулятивна модель за О. Кікінежді та Я. Василькевичем, яка фокусується на динаміці емоційних станів [4, с. 42], мобілізації внутрішніх ресурсів, зниженні демобілізуючих

емоцій і підтримці психоемоційного балансу через стабільні ритуали, мову та звички.

Особливий інтерес становить ресурсно орієнтована стратегія адаптації, виділена із праць М. Слюсаревського [7, с. 379]. Відповідно до наукового профілю М. Слюсаревського, його дослідження зосереджені на проблематиці розвитку суб'єктного потенціалу особистості, адаптації в умовах соціальної напруги та гарантування психологічної безпеки в умовах суспільних змін. Такий підхід дозволяє розглядати адаптацію не лише як механічне пристосування до нових обставин, а і як активний процес збереження цілісності та суб'єктності індивіда.

Пол Т.П. Вонг у своїх працях розробив модель ресурсно-конгруентного копіngu, що підкреслює: успішне подолання стресу можливе лише за умови доступності релевантних ресурсів і відповідності вибраної стратегії характеру стресора [33, с. 53]. У практичному вимірі, на нашу думку, це знаходить відображення на різних рівнях: особистісному – розвиток гнучкості у сприйнятті бюрократичних обмежень і формування стійкості до відмов; соціальному – збереження емпатійного ставлення та толерантності до емоційно забарвлених висловлювань; культурному – інтеграція звичних смислових кодів і мовних практик, які сприяють зниженню внутрішньої напруги та підтримці відчуття психологічної стабільності.

У міжкультурній адміністративній комунікації між представниками української спільноти з досвідом травматичних подій і працівниками кантональних установ Швейцарії спостерігається активне використання код-мішингу, багатомовності й інтенціональних вербальних стратегій [21, с. 264; 23, с. 662]. Перемикання між українською, російською, англійською та німецькою мовами часто виконує функцію афективної регуляції та соціального позиціонування [6, с. 74; 8, с. 132]. У ситуаціях високої емоційної напруги мовці можуть вдаватися до англійської мови як до засобу універсалізації дискурсу, що дозволяє уникнути локальних ідентичностей і створити ефект глобального апелювання [20, с. 144]. Це також може слугувати інструментом домінування, коли мовна стратегія використовується для створення когнітивного дискомфорту у співрозмовника, особливо якщо той не володіє відповідною мовою на належному рівні. Розберемо приклад. Адміністрація КУ (Kantonale Unterkunft) – житель В (Bewohner).

(переклад здійснено перекладачем, робітники адміністрації центру відповідають швейцарською)

В: *Vi повинні надати мені актуальну інформацію про мій статус і забезпечити мене адвокатом. Це ваша пряма відповідальність.*

(Перекладач здійснює послідовний переклад)

КУ: *Mir verstönd Ihre schwierigi Lag und wie streng das für Sie isch. Aber mir sind nöd z'zuständig für s'Aufenthaltsverfahren. Mir chönd Ihne aber e Beratung dur e FRW-Anwalt aabiete, und au Kontakt zu ere Anwältin i Bern vermitteln. Mir chönd Ihne nur*

unterstütze im Rahmen vo üseri kantonale Unterkunft. Mir händ kei Einfluss uf d'Entscheidig vom SEM (Staatssekretariat für Migration).

В: *You clearly do not understand the situation with Schutzbedürftige. Your behavior shows disrespect and childishness, which is absolutely unacceptable.*

На основі українських психологічних підходів до адаптації ці мовні практики можна розглядати як форми реалізації стратегій виживання в новому культурному й адміністративному середовищі. У висловлюваннях **В** простежується стресово-адаптаційний підхід, як його окреслюють І. Данілюк і О. Богучарова. Зокрема, високий рівень акультураційного стресу [5, с. 27; 2, с. 3] проявляється у вимогах надати адвоката й актуальну інформацію про статус. Це свідчить про пошук інституційної підтримки як ключової стратегії подолання невизначеності. Агресивна форма звернення може бути інтерпретована як спроба когнітивного переосмислення ситуації та відновлення контролю над нею.

Категоричність формулювання – через директив «*Ви повинні надати мені <...>*» – свідчить про активізацію адаптивної стратегії [5, с. 36; 10, с. 100], спрямованої на збереження суб'єктності. У ситуації адміністративної невизначеності **В** прагне утвердити себе як рівноправного учасника комунікації, а не як пасивного отримувача допомоги. Чітке формулювання вимог виконує функцію пошуку контролю над ситуацією, а комунікативна дія є формою емоційної регуляції, що дозволяє знизити рівень тривожності через ініціативне звернення до інституції. Що стосується герменевтичного аналізу цієї синтагми, то в екзистенційному підтексті висловлювання містить потребу в контролі над ситуацією та відновленні суб'єктності. У мовних формах задіяна імперативна синтагма. Вона вказує на спробу обстоювати права в умовах вразливості. За герменевтичним тлумаченням це не лише вимога, а й виклик системі, яка сприймається як байдужа або неефективна [18, с. 21].

КУ, у свою чергу, як зазначала кандидат філологічних наук А. Пахаренко, «реалізує авторитарну модель дискурсу» [16, с. 8], що проявляється в чітко структурованих відповідях, які базуються на нормативній лінгвістичній поведінці, інституційній ієрархії та соціальній дистанції. **КУ** застосовує емпатичне визнання та промісивний, а також перформативний акт [10, с. 99; 18, с. 41]. У межах герменевтичного аналізу відповідь адресата заслуговує на особливу увагу з огляду на її інтонаційні та лексичні характеристики. Використання швейцарської мови сприймається як спроба наблизити комунікацію до локального контексту. Ключовий момент полягає в тому, що хоча формально пропонується допомога, емоційна валентність відповіді – нейтральна або навіть захисна, що не сприяє формуванню довіри в ситуації, де очікується емпатія, підтримка.

Проникнення психології в мовлення виявляється також і через граматичну структуру вислов-

лювань. Як зазначає М. Надьонов, диференціація психологічно навантажених іменників і присудків дозволяє виявити емоційні акценти в мовленні, які відображають глибинні психічні процеси [14, с. 7; 15, с. 328]. Неможливо не погодитися з тим, що граматики відіграє ключову роль у формуванні психологічного змісту висловлювань: вона не лише структурує мовлення, але й визначає його емоційну динаміку, інтенціональність і рівень когнітивної активності. Граматичні конструкції, що використовуються в ситуаціях стресу, можуть слугувати індикаторами внутрішнього стану особистості, її адаптаційних ресурсів і здатності до збереження суб'єктності.

Остання репліка **B** є оцінювальною та емоційно забарвленою. Код-мішинг свідчить про когнітивне перевантаження. Через вербальну агресію **B** намагається знизити фрустрацію, утвердити свою позицію та викликати реакцію, яка визнає його емоційний стан [4, с. 46]. З боку адресанта **B** спостерігається високий рівень емоційної напруги та недовіри, що виражається у звинувачувальних висловлюваннях (*Your behavior shows disrespect and childishness*). Це свідчить про дефіцит ресурсів саморегуляції та труднощі в підтриманні конструктивного діалогу. У даній ситуації ключовим ресурсом виступає мовна компетентність – перемикання між мовами (англійська як універсальний код, німецька через перекладача) дозволяє бодай частково зберігати комунікацію. Водночас саме мовна асиметрія підсилює почуття фрустрації та відчуження у **B**.

У репліках **KU** простежується застосування ресурсно орієнтованої стратегії адаптації [7, с. 409], що передбачає мобілізацію внутрішніх і зовнішніх ресурсів для збереження психологічної рівноваги. Це проявляється через констативний акт *“Mir verstönd”*, який сигналізує про емпатичне розуміння, перформативний акт *“Mir chönd aabite”*, що демонструє готовність до співпраці, а також перформатив виключення *“Mir sind nöd z'zuständig”*, *“Mir chönd Ihne nur unterstütze”*, який окреслює межі компетенції та відповідальності **KU** [10, с. 99; 19 с. 46, 47]. З боку представника установи (**KU**) чітко простежується спроба активувати зовнішні ресурси – пропозиція юридичної консультації, а також наголос на доступних межах підтримки в кантональній системі. Це відповідає ресурсно орієнтованому підходу, адже у фокус ставляться можливості, які можуть зміцнити відчуття безпеки та контролюваності ситуації в адресанта [18, с. 22–24].

Отже, у діалозі простежується напружене співвідношення між високим рівнем вимогливості заявника та ресурсно орієнтованими стратегіями інституції [7, с. 391; 17, с. 150], що полягають у пошуку альтернативних каналів підтримки. Це свідчить про важливість подальшого розвитку українців, які шукають захисту, навичок саморегуляції, а також підсилення доступу до соціальних і культурних ресурсів як чинників психологічної адаптації.

Розлад адаптації призводить до того, що людина втрачає здатність успішно жити та повноцінно функціонувати. Виникає дезадаптація у ключових сферах життєдіяльності – соціальній, міжособистісній (зокрема, у дружбі та спілкуванні з іншими людьми), а також у професійній сфері. Індивід виявляється неспроможним ефективно здійснювати діяльність, а його комунікативна функція зазнає суттєвих порушень. Для прикладу розглянемо такий ряд синтагм:

(**X** – адресант, який функціонує незалежно від фінансової підтримки, не має стабільного доходу. **KU** – адміністрація).

X: *You need to pay for my education.*

KU: *We can submit a request for coverage as soon as we receive statements from your bank accounts.*

X: *But you saw that I don't have Bankkontoauszug, and I've done everything necessary – I sent a request to the bank. But I don't know when they'll provide them to me.*

KU: *Of course, as soon as we receive them, we'll submit the request.*

X: *So how long do I have to wait? Let me pay for my education myself. But then I'll only have n-francs left for living expenses. And I won't be given my transcript with my balls (від укр. «бали»). I need it for my integration!*

KU: *We understand. Let's wait for the bank's response and then see what we can do.*

У діалозі між **X** та **KU** спостерігаються код-мішинг та мовна інтерференція, що проявляються в уживанні німецьких і українських лексем. (*Bankkontoauszug* та укр. калька *balls* від «бали» / «оцінки» замість англ. *grades / academic transcript*). Мовлення **X** містить директивні акти (*You need to pay, Let me pay*), що свідчать про імпульсивність та прагнення контролю. **KU** відповідає перформативними конструкціями (*We can submit, Let's wait*), які виконують функцію емоційного згладжування та підтримки. В інтерсуб'єктному підході [13, с. 9] ці комунікативні стратегії створюють нові канали соціальної взаємодії. Водночас у рамках емоційно-регулятивної стратегії [4, с. 45] багатомовність виконує функцію зниження тривоги, підтримки психоемоційного балансу та мобілізації внутрішніх ресурсів через знайомі мовні патерни й культурні ритуали.

Синтагма *“So how long do I have to wait?”* передає фрустрацію через інтерогативну форму. З погляду когнітивно-поведінкової терапії висловлювання **X** демонструють фіксацію на проблемі й емоційне загострення, що свідчить про відсутність рефреймінгу – здатності переосмислити ситуацію [9, с. 55; 25, с. 179]. Квеситив *“I need it for my integration!”* може розглядатися як спроба адресанта сформулювати власний особистісний наратив, у якому освіта постає центральним інструментом соціальної та культурної адаптації. Вона вказує на наявність внутрішньої мотивації, що функціонує як своєрідна ресурсна точка, яку можна використати у психотерапевтичній роботі. У герменевтичному

вимірі таке висловлювання є прикладом надання сенсу особистим переживанням: суб'єкт інтерпретує свій досвід крізь призму цінності освіти, вибудовує смисловий горизонт, у межах якого інтеграція постає не лише як соціальний процес, а і як особистісне досягнення. Як підкреслює Г. Гадамер, процес розуміння завжди пов'язаний зі «злиттям горизонтів» (*Horizontverschmelzung*) – поєднанням індивідуального досвіду мовця із ширшим соціокультурним контекстом [26, с. 23]. У випадку з констативом *“I've done everything necessary”* це злиття проявляється як прагнення адресанта підтвердити відповідність власних дій очікуванням або нормам, прийнятим у спільному комунікативному полі [11, с. 35; 12, с. 75].

У межах герменевтичної психології, як її описує Дж. Мартін, така репліка інтерпретується не лише як фактологічне твердження, а як вияв позиції особистості, зануреної в соціокультурні смисли. Констатив тут виконує функцію самоідентифікації та захисту суб'єктності в умовах потенційної оцінки чи контролю. Це узгоджується з ідеєю Дж. Мартіна про те, що психологічна істота формується в діалозі з контекстом, а не існує ізольовано [28, с. 103].

У своїх працях Пол Т.П. Вонг обґрунтовує модель ресурсно-конгруентного копію, яка підкреслює залежність ефективності подолання стресу від доступності релевантних ресурсів і відповідності вибраної стратегії природі стресора [33, с. 52]. Застосування цієї моделі в синтагмах (*I need it for my integration!*) дозволяє інтерпретувати освітню діяльність як ресурсно орієнтовану підструктуру адаптації, де освіта не лише виконує функцію інструмента інтеграції, а й виступає засобом зміцнення психологічної стійкості та побудови смислового поля особистості.

КУ зберігає нейтральність і контроль, використовує фасилітативні стратегії, тоді як **X** шукає підтримки через емоційне апелювання та самоініціативу – типову адаптивну реакцію в умовах невідзначеності [22, с. 176].

Однак емоційна напруга й імпульсивність у мовленні **X** вказують на нестабільність ідентичності, що потребує підтримки через включення в нові соціальні групи та ролі. Нарешті, директиви та конструктиви (*You need to pay, I won't be given*) є проявами деколи автоматичних негативних переконань, які формують песимістичне сприйняття ситуації. Робота з такими думками є ключовим етапом когнітивної терапії, спрямованої на зміну деструктивних настанов і розвиток адаптивного мислення.

Перспективи дослідження. Подальші дослідження мають бути спрямовані на інтеграцію психолінгвістичного аналізу із психологічним супроводом, що дозволить перейти від механістичного розуміння мовленнєвих актів як простого передавання інформації до комплексного осмислення адресанта як суб'єкта з багатовимірною психічною активністю. Такий підхід враховуватиме етнокуль-

турні чинники, індивідуальні відмінності, а також природну варіативність мовних систем і їхніх синтагматичних структур, що є ключовими для формування сучасної психолінгвістичної теорії в майбутньому.

Аналіз цих процесів має значний психологічний потенціал, оскільки сприяє глибшому розумінню стратегій соціально-психологічної адаптації, подолання ізоляції та відновлення внутрішньої рівноваги в людей, які пережили вимушене переселення.

Висновки. Сучасні війни та соціально-економічні кризи створюють нові виклики для міжкультурної комунікації, адаптації та психологічної стійкості. Приклад українських шукачів притулку у Швейцарії, які перебувають у статусі тимчасового захисту з орієнтацією на повернення (*rückkehrorientierter Schutzstatus*), засвідчує, що мова не лише виконує інформаційну функцію, а й постає засобом соціальної регуляції, формування підтримки й емоційного самовираження. В умовах психологічної напруги адресанти часто застосовують поведінкові та комунікативні стратегії, спрямовані на опосередкований вплив на рішення або реакції адресатів.

Для з'ясування специфіки такої комунікації було проведено герменевтичний аналіз за Г. Гадамером та Дж. Мартіном діалогічних взаємодій у діадах «адміністрація – житель». Це дало змогу виявити адаптаційні стратегії, що реалізуються в мовленні залежно від психоемоційного стану учасників спілкування.

У сучасних психолінгвістичних дослідженнях одним із провідних інструментів виступає теорія мовленнєвих актів. Виходячи із цього, синтагми класифіковано за психологічними ознаками на п'ять основних типів:

- константиви – висловлювання, що стверджують якийсь факт (*Це ваша пряма відповідальність, Mir verstönd*);
- промісиви – речення з орієнтацією на майбутнє, які виражають обіцянку чи намір (*We can submit*);
- перформативи – дії, що реалізуються у процесі вимовляння (*Let's wait, Mir chönd aabite, Mir sind nöd z'zuständig, Mir chönd Ihne nur unterstütze*);
- директиви – заклики до дії, прохання чи вимоги (*Ви повинні надати*);
- квестиви – питання, які відображають стан невизначеності або пошуку контролю (*So how long do I have to wait?*).
- Аналіз синтагматичної організації дозволив виокремити ключові психологічні стратегії адаптації. Українські та зарубіжні дослідники пропонують такі підходи:
 - стресово-адаптаційну стратегію, яка інтерпретує адаптацію як реакцію на акультураційний стрес;
 - інтерсуб'єктивну стратегію, що розглядає адаптацію через взаємодію суб'єктів у новому середовищі;

– емоційно-регулятивну стратегію, зосереджену на балансуванні емоційних станів;
 – ресурсно орієнтовану стратегію, яка підкреслює значення суб'єктного потенціалу особистості та психологічної безпеки в періоди соціальних змін;

– стратегічну підструктуру ресурсно-конгруентного копінг, що конкретизує ресурсно орієнтований підхід, акцентує на відповідності доступних ресурсів природі стресора.

У цьому контексті важливим є співвідношення між психологічними станами та вибором мовленевих актів. Так, фрустрація та невизначеність частіше виражаються через квестиви й імпульсивні константи; прагнення контролю реалізується в директивах і константах із прихованим наказовим підтекстом; емоційне згладжування та зниження напруги відбувається через перформативи та промісиви, що слугують засобами підтримки діалогу.

Розлад адаптації істотно впливає на мовленеву поведінку: синтагми набувають різкішого емоційного забарвлення, зростає кількість директивних і квестивних форм, які свідчать про внутрішній конфлікт і потребу в контролі над ситуацією. У разі підвищеної тривоги частіше фіксується код-мішинг, що вказує на одночасну активність кількох мовних систем і когнітивне напруження.

Перемикання білінгвізм між мовами в таких ситуаціях підтверджує паралінгвістичну теорію «точки стресу та тяжіння» у нейропсихологічних процесах, що відображає пошук оптимального каналу для збереження комунікативної ефективності.

Отже, було виявлено, що адаптивні стратегії адресантів виконують компенсаторну функцію, долають мовний дефіцит і водночас стабілізують емоційний стан. Стратегії з орієнтацією на нейтральність та контроль найчастіше приводять до ефекту емоційного згладжування, що робить їх ключовим засобом виживання в ситуації невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. С. 7–53.
2. Блінов О. Опитувальник бойового стресу (ОБСБ). *Психологічний часопис*. 2017. № 5 (9). С. 1–12.
3. Бокова В. Інтонація як засіб реалізації стратегії мовного спілкування в діловому дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2000. Спеціальний випуск. Т. 18. Ч. 1. С. 32–34.
4. Василькевич Я., Кікінежді О. Динаміка емоційних станів як показник адаптації українських біженців у країнах Європи. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ : НУОУ, 2025. Вип. 1 (83). С. 41–49.
5. Данилюк І., Богучарова О. Особливості стратегії акультурації та соціокультурної адаптації студентів-переселенців зі сходу України. *Український психологічний журнал*. 2021. № 1 (15). С. 24–48.

6. Домрачева І., Аксьонова І. Основи мовленнєвої діяльності : навчальний посібник. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. 101 с.

7. Основи соціальної психології / О. Донченко та ін. ; за ред. М. Слюсаревського. Київ : Міленіум, 2008. С. 377–442.

8. Засєкіна Л., Пастрик Т. Основи психології та міжособове спілкування : навчальний посібник. Луцьк, 2013. С. 125–154.

9. Кайдалова Л., Пляка Л. Психологія спілкування : навчальний посібник. Харків, 2011. С. 35–100.

10. Куранова С. Основи психолінгвістики : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. С. 98–102.

11. Лелека Т. Психолінгвістика : навчально-методичний посібник. Кропивницький : Центральнотраїнський державний університет ім. Володимира Винниченка, 2022. С. 12–64.

12. Михайлич О. Особливості соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в українському суспільстві. Одеса : Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2024. С. 65–92.

13. Наконечна М. Інтерсуб'єктна взаємодія як баланс свободи та структури. *Психологічний часопис*. Ніжин, 2017. № 6 (10). С. 1–10.

14. Найдьонов М. Рефлексивний інтенціонал дискурсу: до лідерської позиції психології в міжгалузевому знанні. *Матеріали наукової конференції*. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2013. С. 4–12.

15. Папіш В. Українська психолінгвістика: ідеї Олександра Потебні. *Лінгвістичні дослідження*. 2024. № 60. С. 326–332.

16. Пахаренко А. Особливості реалізації образи в англійському дитячому авторитарному дискурсі (гендерний аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2021. С. 7–13.

17. Попов С. Про підміну поняття у філософськомовних переконаннях Вільгельма фон Гумбольдта та її вплив на сучасне мовознавство. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2023. № 93. С. 148–157.

18. Почепцов Г. Теорія комунікації. 2-ге вид., доп. Київ : ВЦ «Київський університет», 1999. С. 7–40.

19. Солнцева О. Організація психологічного супроводу підтримки ментального здоров'я фахівців у сфері освіти. *Педагогічна наука і освіта в сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2025 р. / за заг. ред. В. Ягоднікової. Одеса: видавець Букаєв В.В., 2025. С. 46–48.

20. Шевченко О. Когнітивна лінгвістика як напрям мовознавчого дослідження. *Молодий вчений*. 2020. № 7.1 (83.1). С. 142–146.

21. Albl-Mikasa M., Ehrensberger-Dow M., Hunziker Heeb A., Lehr C., Boos M., Kobi M., Jäncke L., Elmer S. Cognitive load in relation to non-standard language input: Insights from interpreting, translation and neuropsychology. *Translation, Cognition & Behavior*. 2020. Vol. 3. № 2. P. 263–286.

22. Chalmers D. On Sense and Intension. *Philosophical Perspectives: Language and Mind* / ed. J. Tomberlin. Oxford : Blackwell, 2002. Vol. 16. P. 135–182.

23. DeAnda S., Poulin-Dubois D., Zesiger P., Friend M. Lexical processing and organization in bilin-

gual first language acquisition: Guiding future research. *Psychological Bulletin*. 2016. Vol. 142. № 6. P. 655–667.

24. Delorme Benites A., Zavgorodnia L. Which translation tools are suitable for emergency communication with refugees from Ukraine? Two guides provide the answer. *ZHAW Institute of Translation and Interpreting (IUED), School of Applied Linguistics*. 2022. URL: www.zhaw.ch/en/about-us/news/news-releases/news-detail/event-news/which-translation-tools-are-suitable-for-emergency-communication-with-refugees-from-ukraine-two-guides-provide-the-answer (дата звернення: 22.08.2025).

25. Ellis B.H., Winer J.P., Murray K., Barrett C. Understanding the mental health of refugees: Trauma, stress, and the cultural context. *The Massachusetts General Hospital Textbook on Diversity and Cultural Sensitivity in Mental Health* / Ed. Parekh R. Cham : Humana Press ; Springer Nature, 2014. P. 165–187.

26. Gadamer H.-G. *Truth and Method* / ed. J. Weinheimer & D.G. Marshall, Trans. 2nd rev. London : Continuum, 2004. P. 5–48.

27. Hett V. Towards mutual trust and understanding: establishing effective communication between Ukrainian refugees and Swiss government institutions. *Frontiers in Human Dynamics*. 2024. Vol. 6. Article 1445749. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/human-dynamics/articles/10.3389/fhumd.2024.1445749/full> (дата звернення: 22.08.2025).

28. Martin J. Hermeneutic psychology: Understandings and practices / ed. S.P. Shohov. *Advances in Psychology Research*. 2002. Vol. 14, P. 97–118.

29. Oviedo L., Seryczyńska B., Torralba J., Roszak P., Del Angel J., Vyshynska O., Muzychuk I., Churpita S. Coping and resilience strategies among Ukraine war refugees. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. № 19 (20). P. 7–12.

30. Schweizerische Flüchtlingshilfe. Schutzstatus S. *Flüchtlingshilfe.ch*. URL: <https://www.fluechtlingshilfe.ch/themen/asyl-in-der-schweiz/aufenthaltsstatus/status-s> (дата звернення: 23.08.2025).

31. SKOS Richtlinien. *Die Richtlinien der Schweizerischen Konferenz für Sozialhilfe*. URL https://rl.skos.ch/lexoverview-home/lex-RL_A_1 (дата звернення: 23.08.2025).

32. Wilhelm P., Spitsyna L. Well-being of Ukrainians Study. Department of Psychology, University of Fribourg. Fribourg : University of Fribourg, 2023. URL: <https://www.unifr.ch/psycho/en/research/klipsy/research-projects/ukrainian-study.html> (дата звернення: 22.08.2025).

33. Wong P.T.P. Effective Management of Life Stress: The Resource-Congruence Model. *Stress Medicine*. 1993. P. 51–60.

Стаття надійшла в редакцію: 28.08.2025

Стаття прийнята: 10.09.2025

Опубліковано: 23.10.2025